

CİNSEL İSTİSMARA UĞRAYAN ÇOCUKLARIN EKOLOJİK SİSTEM YAKLAŞIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Figen PASLI

Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezi

ÖZET

Bu çalışma, cinsel istismar olgusunu, ekolojik sistem yaklaşımının bir katmanı olan mikro sistem içinde, çocukların ve annelerin gözünden anlamak ve analiz etmek amacıyla planlanmıştır. Bu analiz, çocukların gelişimsel, kişilik ve davranış özelliklerini, aile özelliklerini kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Çocuğun bireysel özellikleri, ebeveynler, kardeşler, akrabalar ve öğretmenlerle ilişki ve etkileşimi, ailenin özellikleri hem risk faktörü olarak hem de istismarı açıklayabilmede ve sorunla baş edebilmede önemlidir. Bu nedenlerle çocuğa yönelik cinsel istismar olgusunun çok yönlü analizi ekolojik sistem yaklaşımı temel alınarak yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çocuktaki zihinsel yetersizlik, ergenlik dönemine ilişkin sorunların cinsel istismara uğramada risk faktörü oluşturabildiği; cinsel istismardan sonra ise özkıyım, bazı becerilerde gerileme gibi davranışlar görülebileceği ve bu davranışların gelişim dönemlerine uygun olduğu; mikro sistemde cinsel istismarın ortaya çıkmasında en etkili ve en önemli kişinin anne; ikinci önemli kişinin ise öğretmen olduğu ortaya çıkmıştır. Mikro sistem düzeyindeki sosyal hizmet müdahalesi bu sorunlara yönelik koruma yaklaşımı, problem çözme yaklaşımı, terapötik yaklaşım, güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanının eğitimi, danışmanlık işlevleri ile adli sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti uygulamalarını içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Cinsel istismar, ekolojik sistem yaklaşımı, çocuk, aile, sosyal hizmet

AN EXAMINATION OF CHILDREN WHO EXPOSED TO SEXUAL ABUSE ACCORDING TO ECOLOGICAL SYSTEM THEORY

ABSTRACT

This study was planned to understand and analyze the phenomenon of sexual abuse in the microsystem, a layer of the ecological system approach, in the eyes of children and their mothers. This analysis was carried out to include developmental, personality and behavioral characteristics of children and family characteristics. The individual characteristics of the child are important in relation and interaction with parents, siblings, relatives and teachers, family characteristics as both a risk factor and explaining abuse and coping with the problem. For these reasons, a multifaceted analysis of the phenomenon of sexual abuse towards the children was made based on the ecological system approach. According to the results of the research; the child's mental deficiency and adolescent-related problems can constitute a risk factor for exposed to sexual abuse. Suicide and regression in some of the skills can be seen in the aftermath of sexual abuse and that all of these can in fact correspond to developmental stages, and these behaviors appropriate for the developmental periods of children. The most effective and the most important person in the emergence of sexual abuse in the micro system is the mother; and the second important person is the teacher. The social system intervention at the micro system level includes the protection approach, problem solving approach, therapeutic approach, and empowerment approach, educator, counseling functions of the social worker, forensic social work, and school social work practices for these problems.

Key Words: Sexual abuse, ecological system approach, child, family, social work

İletişim/Correspondence:

Figen PASLI
Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezi,
ANKARA

E-posta: figen.pasli@gazi.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 20.10.2017

Kabul Tarihi/Accepted: 14.11.2017

GİRİŞ

Genel olarak kabul edilen ve benimsenen tanımlara göre; cinsel istismar; taciz, tecavüz, fuhuş, pornografi, teşhir, ensest ya da diğer cinsel sömürü davranışlarını içeren cinsel eylemler aracılığıyla ve istismarcıya cinsel doyum ya da ekonomik yarar sağlama amacıyla çocukla kurulan ilişkidir (1).

İstismara yol açan risk etmenleri; *çocuk açısından* bireysel düzeyde; yaş, cinsiyet, sağlık durumu, gelişim basamağı ve davranış; *var olan koşul/durum düzeyinde*; ebeveyn-çocuk etkileşimi, aile dinamikleri, yetiştirme tarzları, aile içi şiddete maruz kalma; daha geniş *koşullar/durumlar düzeyinde*; toplumsal etmenler, sosyal destek ve aile ilişki sistemi; son olarak *kültürel koşullar/durumlar düzeyinde*; inançlar, normlar ve değerlerdir (2, 3). Çocuk ve gencin zihinsel ve bedensel engelli olması, şizofreni, bipolar bozukluk, dürtü denetim bozukluğu, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu gibi ruhsal bozukluğunun olması, cinsel istismara uğrama riskini artırabilir (4).

Aile yapısındaki değişimler, özellikle kız çocukların cinsel istismara uğramasında daha fazla risk oluşturmaktadır (5). Ailede sadece babası olan çocukların sadece annesi ya da her iki ebeveyni olan çocuklardan daha fazla risk altında olduğu görülmüştür (6). Ailede ruhsal bozukluk ya da alkol/madde kullanımı olması, çocuğun anneden uzun süre ayrı kalması da önemli risklerdir. Ayrıca çocuğa verilen cinsel eğitimin yetersiz olması ve eğitimin katı, cezaya dayalı yaklaşımla verilmesi, çocuğun istismara karşı kendini koruma becerisinin yetersiz olması sonucuna yol açmaktadır (7, 8, 9).

İstismarı Açığa Vurma Süreci

Bilişsel ve gelişimsel sınırlılıklar, sorumluluk duygusu ve utanma, ruhsal duruma bağlı faktörler, istismarcı ile çocuk arasındaki ilişki düzeyi (yakınlık, duygusal

bağ) ve çocuğa yönelik tehdit, ebeveynin ya da çocuğa bakım verenin inançları, ailenin geleneksel yapısı çocuğa yönelik istismarı açığa vurmayı engelleyici faktörler olarak öne sürülmektedir (10). Araştırmalar, cinsel istismara uğrayan çocukların, istismar süregelen olduğunda bunu yetişkinlere söylemekte güçlük çektiklerini göstermektedir (11).

İstismarın açığa çıkamaması durumu, yaşı ya da zekâ düzeyi açısından cinsel açıdan olgunlaşmamış, cinselliği tanımlayamayan, cinsel eylemlere ilişkin kavrayışa sahip olmayan çocuklarda daha çok görülür. Çocuğa yönelik cinsel istismar olgularının açığa çıkmamasında daha az rastlanan bir başka neden de, çocuğun yaşına bağlı olarak, psikoseksüel ve/veya zihinsel gelişim açısından yaşanan şeyi 'kötü' bir şey olarak değil, bir 'oyun' olarak algılamasıdır. Çocukların yetişkin dünyasına ait, tanık oldukları cinsel eylemleri taklit ederek oyunlaştırmaları bu olasılığı güçlendirmektedir (12).

Çocuğun yaşadığı cinsel istismarı açıklamasında ailenin bazı özellikleri ve davranışları da etkili olmaktadır. Çocukları cinsel istismara uğrayan anne ve babaların çocuğa inanmaları, destekleyici olmaları, çocuğun kendini güvende hissetmesine olanak sağlamaları önemlidir. Çocuğun anlattıkları karşısında aşırı duygusal tepkiler ya da çocuğa inanmama çocuk üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Özellikle annelerin yaklaşımı çocuk üzerinde daha fazla etkilidir. İstismarı ilk olarak anneye açıklamak, çocuğun anneden destek almasını sağlamaktadır. Çocuklarına karşı destekleyici olan annelerin çocukların açığa vurduğu cinsel istismara inanmasalar bile, çocuklarına karşı koruyucu olabildikleri ve onların güvenliğini sağlayabildikleri gözlenmiştir (13).

Ekolojik sistem yaklaşımı

Ekolojik yaklaşım, birey, aile, grup ve/veya topluluk ile politik, sosyal ve

kültürel çevreleri arasındaki ilişki ve bağlantıları ve bunların birbirlerini nasıl etkilediğini ve şekillendirdiğini düşünmeyi gerektirmektedir (16). Bu yaklaşımla çalışan sosyal hizmet uzmanları için amaç, birey-çevre uyumunu değerlendirmek ve uyum düzeyini arttırmak için müdahalelerini birey, çevre ya da her ikisine uygun hale getirmektir. Müdahale aynı zamanda birey, aile, grup ve/veya toplulukların stresini azaltmalı, olumlu gelişim ve değişimi desteklemelidir (16).

Sosyal hizmet uygulamalarında yararlanılan ekolojik sistem modelinin Bronfenbrenner (1977)'e göre dört düzeyde bileşeni vardır (17) :

- Mikrosistem: şu anki ortam; ev, okul, işyeri gibi,
- Mezgosistem: mikrosistemlerden oluşan sistem; komşuluk, toplum,
- Ekzosistem: doğrudan bireyi kapsamayan sosyal yapılar; kamu kurumları, profesyonel kuruluşlar,
- Makrosistem: kültürü kapsayan örüntüler; ekonomik ya da siyasal ideolojiler, baskın inançlar ya da basmakalıp düşünceler.

Ulusal alan yazında cinsel istismara uğrayan çocukların istismar sürecinde çevre ve sistemlerle olan etkileşimlerinin, çocuklar ve ebeveynlerin gözünden ayrıntılı ele alındığı nitel yöntemle dayalı çalışmalarla karşılaşılmamıştır. Uluslararası alan yazında ise çocukların cinsel istismarı çok boyutlu olarak nasıl yaşadıklarına ilişkin sınırlı çalışma olduğu görülmüştür.

Sorunları bütüncül bir şekilde ve çoklu bakış açısıyla inceleme olanağı sunan ekolojik sistem yaklaşımı, cinsel istismar sürecine etki eden çevreyle olan etkileşimlerin derinlemesine kavranmasına olanak sağlar. Dolayısıyla çalışmanın ekolojik sistem yaklaşımı çerçevesinde yürütülüyor olması niteliğini ve önemini arttırmaktadır.

Bu araştırmanın amacı; cinsel istismara uğrayan çocukların bireysel (fiziksel, psikolojik, gelişimsel ve davranışsal) özelliklerini ve istismarın açığa çıkmasını etkileyen ekolojik sistem yaklaşımının bir katmanı olan; ebeveynler, kardeşler, akrabalar, okul, öğretmenlerin oluşturduğu mikro sistemin niteliklerini belirlemektir. Buradan yola çıkarak, cinsel istismara uğrayan çocukların mikro sistemle iletişimi ve etkileşiminin istismarı açığa vurma sürecini nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Sosyal hizmet uygulamalarında mikro çevrenin güçlendirilmesine yönelik öneriler geliştirilecek olması çalışmayı önemli kılacaktır.

YÖNTEM

Cinsellik konusu Türkiye toplumunda “tabu” olarak görülen, cinsel istismar ise “gizli” ve “sır” olarak kalmasında ısrarcı olunan, açığa çıkmasında çeşitli etmenler nedeniyle zorluk yaşanan, açığa çıktıktan sonra yine çeşitli sorunlarla karşılaşma olasılığı olan bir konudur. Bu anlamda konunun ulusal boyutta ele alınmasının ve cinsel istismar deneyimini yaşayanlara erişimin zorluğu araştırma yönteminin nitel olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Araştırma sorunu, belirli bir fenomene ilişkin olarak kişilerin paylaştıkları deneyimleri ortaya çıkarmaya yönelik olduğundan fenomenolojik yaklaşım bu tür çalışmalar için uygun olacaktır. Bu ortak deneyimleri anlamak, konuya ilişkin politika ve uygulamaların geliştirilmesi açısından da önemlidir (18).

Çalışma Grubu

Araştırma örnekleminin belirlenmesinde nitel araştırma yönteminin amaçlı örnekleme tekniği olan maksimum çeşitlilik örnekleme başvurulmuştur. Bu teknikte özneler araştırmanın amaçlarına bağlı olarak belirli ölçütlere göre araştırmacı tarafından seçilmekte, araştırmacının inisiyatifinin etkin olması

nedeniyle teknik, “yargısal örnekleme” olarak da adlandırılmaktadır. Maksimum çeşitlilik örnekleminin amacı, görel olarak oluşturulacak küçük örnekleme, çalışılan soruna taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (19).

Araştırmanın örnekleme Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezinden hizmet alan, cinsel istismara uğramış olan çocuklar, çocuklarıyla birlikte gelen annelerdir. Katılımcıların belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler temel alınmıştır:

1. 2001 yılı ile 2014 yılları arasında cinsel istismara uğramış olduğu ya da bu kuşku ile Çocuk Koruma Merkezine yönlendirilen, adli bildirim yapılmış ve yasal süreci tamamlanmış olan, değerlendirildikleri tarihteki yaş aralığı 13-18 yaş arasında olan, araştırmaya katkı vermeye istekli çocuklar ve gençler,
2. Psikiyatrik tedavi süreci ve yargı süreci tamamlanmış, derinlemesine görüşmede istismar sürecini araştırmacı ile paylaşabilecek durumda ve istekli çocuk, gençler; öncelikle bu çocukların anneleri ile diğer anneler,
3. Zihinsel engeli olmayan çocuk ve gençler.

2001-2014 yılları arasında Çocuk Koruma Merkezinde değerlendirilen çocuk sayısı 824 olup; bu çocukların yüzde 60'ı kız çocuk, yüzde 40'ı ise erkek çocuktur. İstismarın niteliğine göre cinsiyete bakıldığında, cinsel istismara uğrayan çocukların yüzde 74'ü kız, yüzde 26'sı erkektir. Bu dönemde cinsel istismar suçundan dolayı adli bildirim yapılan olgu sayısı 144, cinsel istismara uğradığı yaş aralığı 7-12 olan çocuk sayısı 53, yaş aralığı 13-18 arasında olan çocuk sayısı 91'dir. Adli bildirim yapılan çocuklardan 59'u ile adres ve telefon değişikliği gibi nedenlerle iletişim sağlanamamış, 5 tanesi görüşmeyi kabul etmemiştir.

Çalışmaya katılacak olan çocukların anneleriyle görüşülmesine özen

gösterilmiş, bu şekilde eşleştirilen 8 anne-çocuk olmuştur. Katılımcı olan üç annenin çocuğunun durumunun, katılım için belirlenen ölçütlere uymaması nedeniyle görüşülememiştir (zihinsel engelli olması, psikiyatrik tedavinin devam ediyor olması, görüşmek istememesi). Sonuç olarak; ulaşılabilen, katılım konusunda gönüllü olan, belirlenen ölçütlere uyan 10 çocuk ve 8'i bu çocukların annesi olmak üzere 11 anne ile görüşülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri kaynakları, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan derinlemesine görüşmeler, olgu değerlendirme formları ve katılımcı gözlemdir. Derinlemesine görüşmelere demografik sorularla başlanmıştır. İstismarın açığa çıkmasından sonraki süreçte deneyim ve davranışları öğrenmek için deneyim/davranış soruları, davranış ve tutumların nasıl algılandığını öğrenmek için fikir/inanç soruları, duygusal tepkilerini anlamak için duygu soruları yöneltilmiştir. Çocuk Koruma Merkezince tutulan olgu değerlendirme formlarından öznelerin sosyodemografik bilgileri alınmıştır. Derinlemesine görüşmelerin bir kısmı öznelerin kendi evlerinde yapıldığından, yaşadıkları ortamda birbirleriyle ilişkileri ve etkileşimleri gözlemlenmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Süreci

İlk görüşmede görüşme yeri tercihi çocuk ve anneye bırakılmıştır. Böylece onların tercihlerine göre sekiz anne ve altı çocukla kendi evlerinde, diğer üç anne ve dört çocukla Çocuk Koruma Merkezinde görüşülmüştür. Görüşmeler ortalama bir saat sürmüş, aynı anda dijital ses kayıt cihazına ve telefona kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmanın, 21 derinlemesine görüşmeden elde edilen verilerinin yazılı olarak çözümü yapılmış, görüşme çıktıları

üzerinden MAXQDA 11 ile analiz edilmiştir. Analiz sürecinde üzerinde durulan konuyla ilgili düşüncelerin ve kavramların temalaştırılması, görüşmelerin

çözümlemiş metinlerinin birkaç kez okunmasıyla olmuş, bu ana temalar araştırmanın alt amaçlarına göre kodlanıp gruplandırılmıştır.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Çocuklar	Cinsiyet	Yaş¹	Eğitim Durumu²		İstismar Eden
Ç1	K	16	Ünv.mez.		Üvey baba
Ç2	K	8	Lise		Öz baba
Ç3	K	14	Lise ögr.		Akraba
Ç4	K	10	Lise ögr.		Öz baba
Ç5	K	14	Lise terk		Ağabey
Ç6	K	14	Lise ögr.		Akraba
Ç7	K	15	Lise terk		Erkek arkadaş
Ç8	K	14	Lise terk		Erkek arkadaş
Ç9	K	17	Lise mez.		Yabancı
Ç10	K	15	Ünv.mez.		Yabancı
Anneler	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum		Çalışma Durumu³
			İstismar Öncesi	İstismar Sonrası	
A1	50	İlkokul	Evli	Bekar	Çalışmıyor
A2	38	Lise	Evli	Bekar	Çalışmıyor
A3	48	Okuryazar	Evli	Evli	Çalışmıyor
A4	33	Lise	Evli	Bekar	Çalışıyor
A5	59	Ortaokul	Dul	Dul	Çalışıyor
A6	33	Üniversite	Bekar	Bekar	Çalışıyor
A7	57	İlkokul	Evli	Evli	Çalışmıyor
A8	45	İlkokul	Evli	Evli	Çalışmıyor
A9	44	İlkokul	Evli	Bekar	Çalışmıyor
A10	48	İlkokul	Evli	Evli	Çalışmıyor
A11	41	İlkokul	Evli	Evli	Çalışmıyor

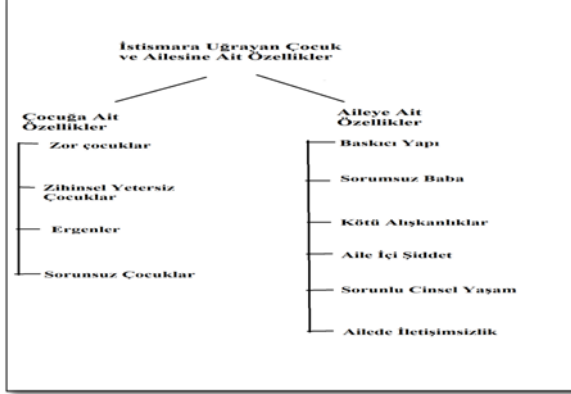
¹Çocuğun istismarı açığa vurduğu yaşıdır

²Çocuğun şu anki öğrenim durumudur

³Annelerin çocuğun istismara uğradığı dönemde çalışıp çalışmama durumudur

BULGULAR

Araştırmanın ana teması olan “İstismara Uğrayan Çocuk ve Aileye Ait Özellikler” Çocuğa Ait Özellikler, Aileye Ait Özellikler olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır.

Çocuğa Ait Özellikler

Zor Çocuklar

Çocuğun sergilediği davranışlar ve kişilik özellikleri bazı yetişkinlerin çocuğu kötüye kullanımında araç ya da çocuğun kötüye kullanımını kolaylaştırıcı olabilmektedir; bu özelliklerin bilinmesi çocukların korunması açısından önemlidir.

Araştırmaya katılan çocukların bir kısmının özellikle arkadaş ilişkilerinde sorun yaşayan, ailesi ve çevresi tarafından “zor” çocuk olarak nitelendirilen davranışları olduğu ortaya çıkmıştır (Ç2, Ç8). Çocukların sergilediği davranışlar tamamen çocuğun/gencin içinde bulunduğu gelişimsel döneme özgü olabileceği gibi, bu dönemde ihtiyaçların yeterince karşılanmamasının sorunlu olarak tanımlanan davranışlar gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Zihinsel Yetersiz Çocuklar

Zihinsel yetersizlik durumu, çocukların sosyal çevrede damgalanmalarına neden olabilmektedir. Araştırma kapsamında zihinsel yetersizliği olan bir ergen, görüşmeye alınmamış, ancak annesi ile görüşülmüştür. Anne çocuğun yaşadığı cinsel istismarla zihinsel yetersizliği arasında ilişki olduğunu belirtmiş; özel

eğitim alan çocuğun tecavüz olayı öncesinde öz bakımıyla ilgili gelişme kaydetmişken, sonrasında becerilerinin gerilediğini söylemiştir:

Düzelmeye başlamıştı, o olay gelmeyeyeydi başımıza (A10).

Zihinsel yetersizlik, çocukların cinsel istismara uğramasını etkileyen faktörler arasında sayılmaktadır. Jones ve diğerleri (20) tarafından yapılan bir meta analiz çalışmasında çocuğa yönelik cinsel istismar ile ruhsal hastalık ve zihinsel yetersizlik arasında güçlü ilişki bulunmuştur. Dürtüsel davranışları olan, sevgi ihtiyacı içinde olan, öğrenme ya da fiziksel güçlüğü olan, ruh sağlığı sorunları olan ya da madde kullanan çocukların cinsel istismara uğrama riskinin yüksek olduğu belirtilmektedir ve ayrıca ergenlik dönemi cinsel istismar riskinin arttığı bir dönemdir (21).

Ergenler

Ergenlik dönemi hormonal baskılanmayla ve hızlı bedensel büyümeyle birlikte çocuğun farklı bir görünüm aldığı; ruhsal ve sosyal olarak da ilkökul dönemindeki cinsel ve saldırganlık dürtüleri yatışmış çocuktan farklı bir tarz sergilediği dönemdir. Genç, yeni özdeşim modelleri ile kimliğini buluşturmaya yönelir. Bu dönemde bir gruba ait olma, akran grubu tarafından önemsenme ve desteklenme, önde gelen gereksinimlerdir. Dikkatleri savruklaşan, ilgi alanları yeni arayışlarla genişleyen gençler, okul ve derslere eskisi kadar odaklanamayabilirler (22).

Özkıyım girişiminde bulunmak da ergenlik döneminde karşılaşılan durumlardan biridir. Görüşme yapılan çocuklardan Ç7 ve Ç8 ergenlik döneminde (cinsel istismara uğramadan önce) özkıyım girişiminde bulunduğunu belirtmiştir.

Annelerden A7 ergenlik döneminde kızının davranışlarında belirgin değişiklikler olduğunu, daha çok arkadaş grubundakilerle birlikte hareket ettiğini, kendi sözünü dinlemediğini ve kendisiyle bir şey paylaşmadığını belirterek, cinsel

istismara uğramasına yol açan süreçte bu değişim ve kendisiyle iletişim kopukluğunun da etkili olduğunu vurgulamıştır:

Arkadaşları mı diyim, yaşından mı, çok değişti(A7)

Yapılan görüşmelerde çocuklara istismar öncesinde nasıl bir kişilik yapısına ve davranış özelliklerine sahip oldukları sorulmuş, Ç1 kendisini “içe kapanık” olarak tanımlarken, annesi A1 de aynıısını belirtmiştir:

Eskiden öyleydim diyebilirim... İçine kapanık yaşıyordum ... (Ç1)

Biraz içine kapanık... Yani... Paylaşmıyo (A1)

Bir gencin bebeklikten başlayarak ergenliğe kadar olan gelişim çizgisinde, yaşamının farklı evrelerinde ihtiyaç duyduğu duyguları yeterince karşılanamamış yani ihmal edilmişse ya da genç, istismar gibi olumsuz deneyimlerle karşılaşmışsa, bu olumsuz yaşantıların niteliği, şiddeti ve sürengeliği ile doğru orantılı olacak şekilde, ergenlik döneminde kimlik karmaşası ya da kimlik dağılması yaşanması beklenebilir bir durumdur (22).

Sorunsuz Çocuklar

Küçük yaşta cinsel istismara uğrayan çocuklar yaşadıkları olaya anlam veremedikleri için herhangi bir davranış sorunu göstermeyebilir, yaşadıklarını anlamlandıracağı döneme kadar bu olayla ilgili olarak sorunsuz çocukluk geçirebilirler.

Yani bu taciz olayından önce hiç bi problemim yoktu, gayet iyiydim. (Ç9)

Her çocuk gelişimsel dönem özelliklerini aynı düzeyde yaşayamayabilir. Bu dönemlerde çocuğun karşılanan ya da karşılanmayan, sevgi, ilgi, şefkat, bağlanma gibi ihtiyaçları dönemlerin nasıl yaşanacağında etkilidir. Bu ihtiyaçların yeterince karşılanmaması, gelişim dönemini yaşarken zorluklara neden olabilmektedir. Hem zihinsel yetersizlik gibi özellikler, hem de çocuğun karşılanamayan ihtiyaçlarının yarattığı

yoksunluk durumu, yetişkinlerin çocuğu kötüye kullanımında etkili faktörler olabilmektedir.

Zor çocuk olma, zihinsel yetersizlik, ergenlik dönemine özgü sıkıntılar, çocukların çevreyle iletişimini etkilemektedir. Bu özelliklere sahip çocuklar ailelerinden ve yakın çevrelerinden sevgi, ilgi, şefkat ve yeterli sosyal destek alamadıklarında, çeşitli güçlükler yaşayabilirler. Cinsel istismara ilişkin risk faktörlerinin oluşumu da bu güçlükler arasındadır.

Aileye Ait Özellikler

Baskıcı Yapı

Ailenin yapısı, cinselliğe yönelik algısı, çocuğa bakış açısı çocuğun davranışlarını etkileyen unsurlardandır.

Görüşülen çocuklardan Ç1 toplumun genel yapısının ailesinin bakış açısını etkilediğini vurgulamıştır:

Yani biz toplum olarak yanlış yetiştirilmiş bir toplumuz... Çok baskılandırılmış bi toplumuz... Bi de böyle sürekli din şeyinin altında sürekli kadını ikincil şey, yaratıklarımız gibi... Bunu kabullenerek de yetiştiriliyoruz(Ç1)

Üvey babası tarafından yıllardır cinsel istismara maruz bırakılan Ç1, topluma hâkim olan erkek egemen anlayışın, kadına bakış açısının o toplumda “cinsel istismarın kabul görmesi” gibi bir sonuç doğurduğunu; cinselliğin ya da cinsel konuların konuşulmasının önündeki baskıların yaşanan istismarların açığa çıkmasını da önlediğini belirtmiştir.

Baskıcı baba gibi erkek kardeşinin de aynı anlayışla yetişmesinden söz eden Ç10, ailedeki ataerkil/baskıcı anlayışa inat olarak, kendinden yaşça çok büyük olan - kendisine cinsel istismarda bulunan-kişiyle arkadaşlık yaptığını belirtmiştir.

Çocuk üzerinde oluşan baskıda ailenin “namus” algısı da önemli faktördür. Ç7 yaşadığı cinsel istismar olayı için, baba ve annesinin önemseddiği namusun “bekâret” ile özdeşleştiğini ve bunu kaybettikten sonra, ailesinin kendisi üzerinde baskı

kurmak için bir nedeni kalmayacağını düşündüğünü belirtmiştir:

Sanki onun için benim üzerime titreniyormuş, onu kaybedersem kimse artık yaptığıma karışmazmış gibi geldi bana (Ç7).

Aile sisteminde alt sistemler arasında yeterli iletişimin olmaması, rol, görev ve sorumlulukların dengeli bir şekilde dağılmaması, sınırların belirsiz olması anlamına gelmektedir. Bu durum herkesin duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebildiği, kararlara katılabildiği demokratik bir ortamın değil, baskıcı bir ortamın varlığının göstergesidir. Böyle bir ortamda, gücü elinde bulunduran kişi diğerleri üzerinde baskı ve şiddet uygulamaktadır.

Finkelhor (23) bir çalışmada ebeveyn rolünün; ebeveyn özelliklerinin, aile içindeki çatışmanın, aile yapısının ve aile ilişkilerinin çocuğa yönelik cinsel istismarla bağlantılı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Edwards ve Alexander (24) ise cinsel istismara uğrayan çocukların ailelerinin; daha çatışmacı, daha otoriter, daha ataerkil inançları olan aileler olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ailenin çocuğu izleme konusunda yeterli olmayışı ve aile sorunlarının, çocuğun cinsel istismara uğrama oranını arttırdığı belirtilmektedir.

Ebeveynin çocuğa danışmanlık ve destekte yetersiz oluşu, cezaya dayalı ilişkileri, annenin kendi durumundan hoşnutsuzluğu ve aile işlev bozukluğu da çocuğun cinsel istismara uğramasıyla bağlantılıdır (25).

Sorumsuz Baba

Aile üyeleri arasında görev, sorumlulukların ve rollerin sınırlarının belirgin olması önemlidir. Görüşme yapılan anneler ebeveyn rol ve sorumluluklarına ilişkin tek başına sorumluluk üstlendiklerini vurgulamıştır:

Ama dışarının bütün işlerine ben bakıyodum (A4)

Yani sahiplenen kimse olmayınca bütün yük omuzlarıma kalıyor. Anne de bi yerde yetersiz kalıyo(A7)

Cinsel istismara uğrayan çocukların ailelerinin bir kısmında, rol ve sorumlulukların ebeveynler arasında eşit dağılmadığı, babaların ruhsal hastalık ya da kişilik özelliklerinden dolayı evin ve çocukların gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik tüm sorumlulukları annelerin tek başına üstlendiği görülmüştür. Bu durumun annelerin kendilerini zaman zaman yetersiz hissetmelerine neden olduğu vurgulanmıştır.

Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddetten söz edildiğinde genellikle aile içinde yaşayan bireylerin birbirlerine yönelttikleri fiziksel istismar davranışı akla gelmektedir. Ancak, duygusal ve cinsel şiddet davranışları da aile içi şiddet kavramı ile değerlendirilmelidir.

Görüşülen anneler de aile içi ilişkilerde sorunlar ve şiddetten söz etmiştir:

Yani akıl almaz küfürler, akıl almaz hakaretler...Ailede baskı...Nereye gidiyosun...Şiddet...Çocuklarımı kaç kere dövdü...Yani anlatamam yaşadıklarımı bazen düşündükçe...Dayaklarını...Bana hakaretleri (A1)

Aile içinde çoğunlukla babalar hem anneye, hem çocuğa şiddet uygulamaktadır. Kendisi şiddet gören kadınlar da büyük olasılıkla başka yöntem bilmediklerinden ve yeterli iletişim ve sorun çözme becerisine sahip olmadıkları için, çocuğa fiziksel şiddet uygulamaktadır.

Şiddet, öğrenilen bir davranış olduğu için, bu davranışı öğrenen erkek çocuklar da, annelerine ve kardeşlerine şiddet uygulamaktadır.

Annemi yaktı, ablama şiddet uyguluyodu, bana şiddet uyguluyodu (Ç5)

Cinsel istismara uğrayan çocukların yaşadığı aile ortamında ebeveynler arasında sağlıklı iletişim olmadığı görülmektedir. Bu iletişim sorununun

çocuklara olumsuz yansımaları önlemek için genellikle anneler çaba göstermekte, böylece çocukların ev içindeki şiddet ve çatışmanın dışında kalabilecekleri varsayılmaktadır.

Ancak ailede kadına yönelik baskıdan, fiziksel ve duygusal şiddetten çocuklar da hemen her zaman payını almaktadır. Evde kadına yönelik şiddet varsa çocukların da buna maruz kalmaması neredeyse olanaksızdır.

Çalışmalar aile içi şiddetin varlığının çocukların cinsel istismar da dâhil, istismara uğramalarında etkili olduğunu göstermektedir. Aile içi şiddetin uzun süreli olması çocuğun cinsel istismara uğraması gibi sonuçlara yol açmaktadır. Çocuğa yönelik cinsel istismarın varlığından kuşku duyulan ailelerde annenin aile içi şiddete (fiziksel, duygusal ve cinsel) uğramış olması sıkça görülen bir durumdur (26) .

Sorunlu Cinsel Yaşam

Çocuğa yönelik cinsel istismarın aile içinden biri, özellikle baba tarafından gerçekleşmesi durumunda eşlerin cinsel yaşamlarının olup olmadığı ya da cinsel yaşama ilişkin sorun yaşanıp yaşanmadığı sorgulanması gereken durumlardan biridir. Araştırma kapsamında babaları tarafından cinsel istismara uğrayan çocukların anneleri arasında cinsel yaşamlarıyla ilgili sorun yaşadığını belirtenler olmuştur.

Beni bi cinsel obje olarak görüyordu... Yani bunu çocukların yanında da yapıyordu... (A4)

Kötü Alışkanlıklar

İşlev düzeyi düşük, çatışmaların ve ekonomik sorunların olduğu ailelerden gelen çocuklar daha fazla cinsel istismara uğrama riski taşımaktadır. Ailede ruhsal bozukluk ya da alkol ve madde kullanımı olması, annenin çalışması ya da başka nedenlerle çocuğun anneden uzun süre ayrı kalması da önemli risklerdir. Ayrıca çocuğa verilen cinsel eğitimin yetersizliği ve katı, cezaya dayalı yaklaşım, çocuğun istismara karşı kendini koruma becerisinin

yeterli olmaması sonucuna yol açabilir (7, 8, 9).

Araştırmada çocuklara cinsel istismarda bulunan öz ve üvey baba ve ağabeyde alkol, madde kullanımı ve kumar gibi alışkanlıklar olduğu görülmüştür.

En sık ensest ilişki şekli olan baba-kız ilişkisinde risk faktörleri olarak; babanın alkol bağımlısı/kötüye kullanımının olması, otoriter, madde bağımlısı, zihinsel geriliğe sahip ya da antisosyal olması, cinsel yaşamlarında sorun olan ebeveyn olması, ev işleri yapan ve anne rolü oynayan kız çocuğu olması, anne ya da babanın ailesinde daha önce ensest ilişkinin varlığı gibi faktörler belirtilmektedir (8) .

Ailede İletişimsizlik

Çocuğun mikro çevresini oluşturan sistemlerden biri olan ailenin yapısı, işlevi, sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyi, ebeveynlerin eğitimi, kişilik özellikleri, davranış ve tutumları, çocuğa yönelik cinsel istismarı ve sonrasında süreci etkilemektedir. Aile içinde iletişimin düzeyi hem çocukların cinsel istismardan korunmasında hem de istismardan sonraki sürecin atlatılmasında önemlidir.

Aile içi... Böyle soğuk bi aileyiz, birbirimize yakın değiliz, annemle yakınım ama babamla değiliz. Anlaşamıyorum, yani gidip sarılamam yani (Ç9)

İletişim sorunu, sorunlar, güncel konular ve olaylar hakkında paylaşım olmaması cinsel istismara uğrayan çocukların aile ortamında yaşadıkları sorunlardandır. Ailede iletişim ve paylaşım olmadığında çocuklar yaşadıklarını açığa vurma konusunda da isteksiz olmakta, istismar bu şekilde yıllar boyu sürebilmektedir.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun “hayır” diyememesine, istismar davranışını anlayamamasına, anlaşılabilecek rahatsızlıkla paylaşamamasına, böylece istismarın açığa çıkmasının gecikmesine neden olmaktadır.

Sağlıklı iletişim ve ilişkinin olmadığı aile ortamında yetişen çocuklarda cinsel

istismarın daha sık görüldüğü bildirilmektedir. Hatta aile ile çocuk arasındaki olumsuz etkileşim ve çevresel koşulların çocukta ruhsal bozukluklara yol açma olasılığının cinsel istismarın doğrudan travmatik etkisinden daha fazla olduğu belirtilmektedir (27, 28).

Çocuğa yönelik cinsel istismarın da fiziksel, duygusal istismar ve ihmal gibi diğer istismar türlerinde olduğu gibi düşük sosyal, kültürel ve ekonomik düzeydeki aile ortamlarında daha fazla görüleceğine ilişkin düşünceye karşılık, birçok çalışmada cinsel istismarın herhangi bir sosyodemografik grupla bağlantısı saptanmamış ve cinsel istismarın her sosyoekonomik düzeyde görülebileceği belirtilmiştir (29). Ancak bazı çalışmalarda düşük sosyoekonomik düzeye bağlı olarak gelişen ailedeki kaotik ortamın cinsel istismarı arttırdığı belirtilmektedir (30).

İstismarın Açığa Çıkması

Cinsel istismarın açığa çıkması, çocuğun tek başına taşımak zorunda olduğu yükün azalmasına, istismarın durdurulmasına, çocuğun ruhsal ve bedensel gelişiminin istismardan daha az etkilenmesine olanak sağlar. İstismarın açığa çıkması aynı zamanda çevresel/sosyal destek sistemleri ile sağlık, hukuk ve sosyal hizmet sistemlerinin devreye girmesini sağlayarak çocuğun bu süreci en az hasarla atlatabilmesi ve sağlıklı birey olarak işlevselliğini sürdürmesine katkı sağlar.

Çalışma kapsamında babası tarafından cinsel istismara uğradığını annesine söyleyen, ancak annesinin inanmadığını belirten Ç2, böylece istismarın devam ettiğini, ancak annesinin kendisi olaya tanık olduğunda inandığını belirtmiştir. Anne A2, eşinin kızına cinsel istismarını gördüğü halde bu olayın duyulması durumunda çocuğunun daha çok incineceği, psikolojisinin bozulacağı gibi nedenlerle hiçbir şey yapmadığını söylemiştir.

Ben küçükken anneme söylemiştim de, annem “o enişten, yapmaz öyle şey”

demmişti. Ondan sonra bi daha cesaret edemedim, ikinci söylediğimde de gene aynı şeyi der diye korktum biraz. (Ç9)

Rubien (15) bir çalışmada yaşadığı cinsel istismarı açıklayan çok sayıda çocuğun bunu söyledikleri ilk kişinin anneleri olması durumunda, sonrasında daha az sorun yaşadığını ortaya çıkarmıştır. Cry ve meslektaşları (14) çalışmalarında istismarı ilk olarak annelerine açıklayan çocukların, başka birine söyleyenlerden daha etkili anne desteği aldıklarını ortaya çıkarmışlardır.

Araştırmalar eğer istismar suçu işleyen kişi akraba veya bir yakın ise, çocuğun uğradığı istismarı açığa vurma olasılığının az olduğunu göstermektedir. Bu çocukların istismarı açığa çıkarsalar bile, bunun üzerinden bir zaman geçtikten sonra yaptıkları ortaya çıkmıştır. Yani istismarı açığa çıkarmayı ertelemek, istismarcının çocuğun tanıdığı birisi olması durumunda daha yüksek olasılıktır (31).

Çocukların yaşadıkları istismarı annelerine açıklayamama nedenleri; annelerini kendilerine destek olabilecek, anlayışla karşılayacak güçte ve yeterlikte görmemeleri, anne-çocuk iletişiminin güçlü olmayışı, söyleme girişiminde bulduklarında anneleri tarafından susturulmaları, kendisine inanmamalarıdır. Çocukların annelerine yönelik algıları istismarı açığa vurmalarında isteksiz olmalarını etkileyebilmektedir. Donalek (32) eneste uğrayan dokuz çocuk ile yaşadıkları istismarla ilgili ilk açıklamaları hakkında nitel görüşmeler yapmıştır. Bu çocuklar annelerini zavallı olarak gördükleri için cinsel istismarı doğrudan açıklamadıklarını, kısmen açıkladıklarını bildirmişlerdir.

Annelerinin kendilerine inanmayacağını düşünen çocuklar, yaşadıkları istismarı kendilerine daha yakın gördükleri kişilere anlatmaktadır.

Yaşadığı istismarı annesine anlatamayan ya da anlatsa da annesi tarafından inanılmayacağını düşünen çocukların aile

içinde bunu paylaştıkları kişiler, genellikle ablaları olmaktadır.

Bazen de çocukların cinsel istismarı açıklayabilmeleri için aile dışından birinin yardımına ihtiyaçları olmaktadır. Bu yardım genellikle güvendikleri bir arkadaştan, öğretmenden veya bir profesyonelden istenmektedir.

Ama büyüklerimden ilk öğretmenime anlatmıştım, rehberlik öğretmenime. Direk oraya gittim yani, rahatlamak istedim biraz (Ç9)

Çalışmamızda annelerin çoğu çocuğa yönelik cinsel istismar olayını açığa çıktıktan sonra öğrenmişlerdir. Aile içi cinsel istismar olayında annenin tanık olduğu halde görmezden geldiği durumlar olduğu gibi, paylaştığında çocuğa inandırmayan anneler de bulunmaktadır.

Pek çok çocuk için yaşadığı cinsel istismar deneyimi hakkında konuşmak güçtür. Çocuklar bazen yıllarca istismar sırrını açıklamayı ertelerler, bazıları ise istismara ilişkin ipucu/kanıt olmasına karşın yine de istismarı inkar ederler (33); hatta cinsel istismar bilinse bile çok nadir olarak olay hakkında konuşur ve paylaşımında bulunurlar. Birçok yetişkin de çocukluğunda yaşadığı cinsel istismarı açıklamaz ve bildirmez; bu durumda yaşanan cinsel istismar, hiçbir zaman açıklanamayan bir şüphe olarak kalabilir (34).

Cinsel istismarın yarattığı travmanın dinamiği, çocuğun istismarı açığa vurmaya ertelemesi ya da tamamen saklaması durumunda güçleşmektedir. Araştırmalar, cinsel istismara uğrayan çocukların, hem istismar süregelen olduğunda hem de bu istismar yaşamlarının daha sonraki bölümünde gerçekleştiğinde, bunu yetişkinlere söylemede güçlük çektiklerini göstermiştir (11).

Çocuğun yaşadığı cinsel istismar olayını ilk paylaşacağı kişinin anneleri olması durumunda, annenin sahiplenme duygusu devreye girerse istismar sürecinin daha kolay atlatılma olasılığı yüksektir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çocuğa yönelik istismar karmaşık ve çok nedenli bir olay olup, sadece bir uzmanlık alanının ya da bir kurumun bu soruna yeterince çözüm üretme yeteneği yoktur. Bu sorun alanı birden çok disiplinin ve toplum kaynaklarının harekete geçirilmesini gerektirir. Sağlık sistemi, yasal süreçteki sistemler, ruh sağlığı hizmetleri, sosyal hizmetler arasında eşgüdüm zorunludur. İstismara uğrayan çocukların yasal, terapötik, tıbbi ve korunma gereksinimlerinin karşılanabilmesi disiplinler arası bütüncül yaklaşımı gerektirir.

Araştırmanın sonuçlarına göre;

-Çocuğun zihinsel yetersizlik durumu ile ergenlik dönemine ilişkin yaşadığı sorunların cinsel istismara uğramada risk faktörü oluşturabildiği; çocukların yaşadığı cinsel istismardan sonra ise özkıyım, bazı becerilerde gerileme gibi davranışlar görülebildiği ve bütün bunların da aslında çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemlerine uygun süreçler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

-Yasal süreci etkileyen mikro sistem anneye ilişkilidir. Cinsel istismarın açığa çıkmasında en etkili ve en önemli kişinin anne olduğu; annenin kapasitesi, güçlü ya da güçsüz oluşunun çocuğun yaşadığı istismarı anneye anlatıp anlatmamasında belirleyici olduğu anlaşılmıştır.

-Mikro sistemde ikinci önemli kişi öğretmendir. Çocuğun küçük yaşlarda deneyimlediği, ne olduğuna anlam veremediği, bazen de oyun olarak algıladığı cinsel istismar ileriki yıllarda, güvendiği birine, genellikle öğretmenlerine anlatmasıyla açığa çıkmaktadır.

-Çocuğun istismarı açıklayabilecek güçlü bir annenin ve güvendiği bir öğretmenin varlığı, mikro sistemin olumlu nitelikleri arasındadır. Mikro sistemin olumsuz nitelikleri arasında ise ailede baskıcı yapı, sorumsuz babanın varlığı, babanın kötü alışkanlıkları, ruhsal bozukluklar ve

çocuğa yönelik cinsel istismar sonrasında oluşan olumsuz duygular vardır.

-Mikro sistemdeki bireylerin birbirleriyle etkileşiminden oluşan mezzo sistemin destekleyici nitelikleri arasında, istismarı açıklayabilecek ortamın varlığı önemlidir. Bireyler arasındaki güven, dayanışma duygusu ve sosyal desteğin, yaşanan cinsel istismar sürecinin aile bireylerinin güçlenmesine, hem ekonomik hem de sosyal anlamda özgürleşmesine olanak sağladığı sonucuna varılmıştır.

-Mezzo sistemin destekleyici olmayan nitelikleri arasında ise cinsel istismar olayına tepkisizlik, inanmama, iletişimsizlik, güvensizlik, aile içi şiddet, sosyal izolasyon ve ebeveynlerin sorunlu cinsel yaşamı olduğu ortaya çıkmıştır.

Mikro Düzeyde Müdahale Önerileri

Çocuğa yönelik cinsel istismar olayı nedenleri ve sonuçları ile birden çok disiplin ve mesleğin müdahalesini zorunlu kılan bir alandır. Bu çalışmada çocuğa yönelik cinsel istismar olgusuna sosyal hizmet mesleğinin müdahalelerine yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Mikro sistemler, günlük yaşamda bireylerle en doğrudan ilişkili sistemlerdir. Örneğin, ev insanların çoğu için öncelikli mikro sistemdir. Okullar, dini kurumlar, akran grupları ve çalışma ortamları da mikro sistemler içersindedir. Mikro sistemler insanların yüz yüze etkileşim içinde oldukları ortamlar olarak tanımlanabilir. Mikro sistemler iyi çalıştığında bireyler daha iyisini yapmak ve büyümek için kapasitelerini arttırır (35). Araştırma bulgularına göre cinsel istismarın yasal sürecinde mikro sistemin baskıcı aile yapısı, sorumsuz ve kötü alışkanlıkları olan baba, ebeveynler arasında sorunlu cinsel yaşam, psikolojik sorunlar, ruhsal hastalıklar gibi özellikleri yer almaktadır. Mikro sistem düzeyindeki sosyal hizmet müdahalesi bu sorunlara yönelik koruma yaklaşımı, problem çözme yaklaşımı, terapötik yaklaşım, güçlendirme

yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanının eğitimci, danışmanlık işlevlerini, adli sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti uygulamalarını içermektedir.

Koruma yaklaşımı: Çocuğa yönelik istismarın önlenmesi için öncelikle ebeveynleri bilinçlendirmeyi hedefleyen koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamaları yürütülmelidir.

Problem çözme yaklaşımı: Sosyal hizmet uzmanı cinsel istismara uğrayan çocuğun ve ebeveynin problem çözme, problemle baş etme kapasitelerinin geliştirilmesini sağlar.

Terapötik yaklaşım: Sosyal hizmetin terapötik yaklaşım çerçevesinde; cinsel istismara uğrayan çocuğa kendisini tanıması, anlaması ve yakın çevresindekilerle (yakın akraba ve arkadaşlarıyla) ilişkilerini düzenleyebilmesi amacıyla danışmanlık verilir. Çocukla sorunlarla etkili mücadele etme yolları çalışılır.

Öykü terapisi, cinsel istismara uğrayan bireylere çoğunluğu sosyal hizmet uzmanı olan terapistlerce uygulanan bir yöntemdir. Profesyonel teorilerle, kişisel inançlara veya diğer beklentiler ve reaksiyonlara müdahale etmeden, istismara uğramış olan kişiyi dinleme fırsatı veren, kişinin mağdur olmaktan çok yaşamını sürdüren biri olarak yeni öyküler geliştirmesine yardım eden öyküleme terapisi cinsel istismara uğrayan çocuklara uygulanmalıdır.

Güçlendirme yaklaşımı: Güçlendirme, bireylerin kendi yaşamları ve koşulları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmaları için mümkün olan çeşitli yollarla onlara yardım etmektir. Kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sağlayabilmeleri için kendi kendilerine yardım etmelerini sağlamaktır. Cinsel istismara uğrayan çocuklar ve annelerin sosyal izolasyon, yabancılaşma, depresyon ve umutsuzluk duyguları yaşamalarına karşın güçlendirme temelli yaklaşım gerekmektedir.

Eğitimci işlevi: Mikro sistem içerisinde yer alan okul yöneticilerine ve öğretmenlere;

çocuğa yönelik cinsel istismara yol açabilecek risk faktörlerini tanıma, istismara ilişkin ipuçlarını fark etme, fark edildiğinde çocuğa uygun yaklaşımın sağlanması amacıyla bilinçlendirme, farkındalık artırma eğitimleri verilmelidir.

Destekleyici rolü: Sosyal hizmet uzmanı, cinsel istismara uğrayan çocuğun ve aile bireylerinin ihtiyaçlarını dile getirebilmeleri, sorunlarını belirleyebilme ve açıkça ifade edebilmeleri, sorunlarıyla daha iyi baş edebilmeleri, kapasitelerini geliştirebilmeleri için destekleyicidir.

Aracı rolü: Cinsel istismara uğrayan çocuğun ve ebeveynlerin psikososyal değerlendirmesi yapılmalıdır. Değerlendirme sonrasında bir müdahale planı çerçevesinde psikolojik, tıbbi ve sosyal gereksinimleri belirlenmeli, gerekli toplum kaynaklarına ve kurumlara yönlendirme yapılmalı ve süreç izlenmelidir. Ekonomik yoksunluk söz konusu ise ailelerin sosyal yardımlardan yararlandırılmaları da plan içerisinde yer almalıdır.

Savunuculuk rolü: Sosyal hizmet uzmanı savunuculuk yöntemleri ile hem çocuğun, hem aile bireylerinin değişim sürecine katılımı ve kendi kaderini tayin hakkını kullanabilmesi arasındaki dengeyi kurmalıdır. Savunuculuk işlevi ile sosyal hizmet uzmanı, aynı zamanda çocuğun ve aile bireylerinin kendi kendilerinin savunucuları olmak yolunda yardım etmelidir. Bu, mikro düzeyde savunuculuk uygulamasıdır.

Adli sosyal hizmet: Aile içi şiddet, çocuk ihmal ve istismarı sorunlarıyla ilgili sosyal hizmetin ve yasaların kesiştiği nokta adli sosyal hizmet alanıdır. Cinsel istismar sürecinde çocukla adli görüşme yapmak, çocuğu ve aileyi süreç hakkında bilgilendirmek, soruşturma ve kovuşturma sürecinde öykü alınırken çocuğun yanında bulunmak, çocuğu duruşmalara hazırlamak adli sosyal hizmet uygulamaları içerisinde yer almaktadır.

Klinik sosyal hizmet: Klinik sosyal hizmet, duygusal ve ruhsal bozukluklarla, psikososyal işlev bozukluklarında, engelliliğin önlenmesi ve tedavisinde sosyal hizmet teori ve yöntemlerinin uygulanmasıdır. Bireyler, aileler ve gruplarla çalışılırken temel amaç, davranışlarda ve sosyal koşullarda değişiklikler yaratabilmektir. Ayrıca müracaatçının korunması ve bakımının sağlanması, bireysel ve sosyal kaynaklarının birleştirilerek, sosyal yapılara uyum ve işlevselliklerinin geliştirilmesi de amaçlanır. Klinik sosyal hizmet hem mikro hem de makro sistemleri kapsar.

Okul sosyal hizmeti: Öğretim kurumlarında hem istismarın fark edilerek erken müdahalede bulunmak, hem de çocukların sorunlarını paylaşabileceği, danışabileceği, bütüncül yaklaşımla çocuğu çevresi içinde ele alacak sosyal hizmet uzmanlarının varlığı çok önemlidir. Bu amaçla okullarda sosyal hizmet bürolarının oluşturulması gereklidir, yani okul sosyal hizmet uygulaması başlatılması zorunludur.

Mezzo Düzeyde Müdahale Önerileri

Mezzo sistem mikro sistemin kişisel oluşumlarını birbirine bağlayan ilişkileri ya da ağları içermektedir. Mezzo sistemler, sistemler arasındaki bağlantıların fazla ve nitelikli olması durumunda iyi çalışmaktadır. Zengin bir çevre, birbirine bağlı olan ve bireyleri açık iletişime teşvik eden bir çevredir. Mezzo sistem, sosyal hizmet müdahaleleri sürecinde belki de en çok ihmal edilen sistemlerden biridir. Sosyal hizmetin toplum organizasyonu işlevi mezzo sistem düzeyindeki müdahaleler içinde uygulanmalıdır (35).

Bu araştırmanın bulgularına göre, cinsel istismara uğrayan çocuğun ailesinde şiddet öyküsü olduğu, aile üyeleri arasında iletişim sorunları olduğu belirlenmiştir. Bu sorunlara sosyal hizmetin toplum organizasyonu ve aile terapisi yöntemleri ile müdahale edilebileceği önerilmektedir.

Toplum organizasyonu: Sosyal hizmet uzmanı çocukların ve aile bireylerinin birbirleriyle ve diğer bireylerle iletişimini güçlendirecek, hukuksal, sağlık, sosyal alanlarda danışmanlıkla bireylerin güçlenmesi ve sosyal yaşama uyumunu gerçekleştirmeye çalışmalıdır.

Cinsel istismara uğrayan çocuğun ve aile üyelerinin toplumsal yaşama katılımlarının artırılması, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi amacıyla yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri aracılığı ile sosyal etkinlikler düzenlenmelidir.

Aile terapisi: Çocuğun cinsel istismara uğramasına yol açan ailesel faktörler arasında aile içi iletişim, şiddet sorunları bulunmaktadır. Aile bireylerine yönelik bireysel müdahaleler tamamlandıktan sonra aile içi işlevselliğin ve iletişim sorunlarının çözülmesine yönelik aile terapisi uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Sedlak AJ, Broadhurst DD. Third national incidence study of child abuse and neglect. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services. 1996.
- Belsky J, Straton P. An ecological analysis of the etiology of child maltreatment. In Browne K, Hanks H, Stratton P, Hamilton C. (Eds.), Early prediction and prevention of child abuse. A Handbook, England: John Wiley and Sons. 2000.
- Garbarino J, Kostelny K. Child maltreatment as a community problem. Child Abuse and Neglect, 1992; 16(4), 455-464.
- Spencer N, Devereux E, Wallace A, Sundrum R, Shenoy M, Bacchus C, Logan S. Disabling conditions and registration for child abuse and neglect: a population-based study. Pediatrics, 2005; 116(3), 609-613.
- Veenema TG, Thornton CP, Corley A. The public health crisis of child sexual abuse in low and middle income countries: An integrative review of the literature. International Journal of Nursing Studies, 2015; 52(4), 864-881.
- Black DA, Heyman RE, Slep AMS. Risk factors for child sexual abuse. Aggression and Violent Behavior, 2001; 6(2), 203-229.
- Walsh C, MacMillan HL, Jamieson E. The relationship between parental substance abuse and child maltreatment: Findings from the Ontario Health Supplement. Child Abuse and Neglect, 2003; 27(12), 1409-1425.
- Polat O. Çocuk ve şiddet. 1.Baskı, İstanbul: Der Yayınları.2001
- Berger LM. Income, family characteristics, and physical violence toward children. Child Abuse and Neglect, 2005; 29(2), 107-133.
- Paine ML, Hansen DJ. Factors influencing children to self-disclose sexual abuse. Clinical Psychology Review, 2002; 22(2), 271-295.
- DeVoe E, Faller K. The characteristics of disclosure among children who may have been sexually abused. Child Maltreatment, 1999; 3(4), 217-227.
- Keser İ. Çocuk Cinsel istismarı Diyarbakır Örneği, 1. Baskı; Ankara, Karahan Kitabevi. 2011
- Elliott AN, Carnes CN. Reactions of non-offending parents to the sexual abuse of their child: A review of the literature. Child Maltreatment, 2001; 6(4), 314-331.
- Cry M, Wright J, Toupin J, Martinez-Oxman J, Theriault C. Predictors of maternal support: The point of view of adolescent victims of sexual abuse and their mothers. Journal of Child Sexual Abuse, 2003; (12)1, 39-65.
- Rubien R. Disclosure of incest: The effect on the lives of adult female survivors. Dissertation Abstracts International: Section B, The Sciences and Engineering, 1996; (56), 5781.
- Teater B. An introduction to applying social work theories and methods. Ed. Karatay, A., 2nd Edition, UK: McGraw-Hill Education Open University Press. 2014.
- DeVylder J. An Ecological Systems Perspective on the Clinical High Risk State Preceding Schizophrenia Onset, Social Work in Mental Health, 2012; 10:6, 478-495, DOI: 10.1080/15332985.2012.708018
- Creswell JW. Five qualitative approaches to inquiry. Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. Thousand Oaks, CA: Sage.2007.
- Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.2013.
- Jones L, Bellis MA, Wood S, Hughes K, McCoy E, Eckley L, Officer A. Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. The Lancet, 2012; 380(9845), 899-907.
- Murray LK, Nguyen A, Cohen JA. Child sexual abuse. Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 2014; 23(2), 321-337.
- Gökler B. Çocuklukta ruhsal ve sosyal gelişim. Çocuğa yönelik şiddet ve çocuğun korunması. Ed. Dağlı E, Çocuk Koruma Merkezlerini

- Destekleme Derneği Yayını, Birinci Baskı, İstanbul, 17-23, 2015
- 23.Finkelhor D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 1993; 17(1), 67–70.
 - 24.Edwards JJ, Alexander PC. The contribution of family background to the long term adjustment of women sexually abused as children. *Journal of Interpersonal Violence*, 1992; 7, 306–320.
 - 25.Ramírez C, Pinzón-Rondón AM, Botero JC. Contextual predictive factors of child sexual abuse: The role of parent-child interaction. *Child Abuse and Neglect*, 2011; 35(12), 1022-1031.
 - 26.Bowen K. Child abuse and domestic violence in families of children seen for suspected sexual abuse. *Clinical Pediatrics*, 2000; 29 (1), 33-40.
 - 27.Rind B, Tromovitch PA. A meta analytic review of findings from national samples on psychological correlates of child sexual abuse. *Journal of Sex Research*, 1997; 34, 237-255.
 - 28.Özen NE, Şener Ş. Çocuk ve ergende cinsel istismar. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1997; 2(4), 473-493.
 - 29.Hedin LW. Physical and sexual abuse against women and children. *Current Opinion in Obstetrics and Gynecology*, 2000; 12(5), 349-355.
 - 30.Green A. Child sexual abuse and incest. Ed. Lewis, M., *Child and adolescent psychiatry. A comprehensive textbook. 2nd Edition*, Baltimore: Williams and Wilkins. 1996.
 - 31.London K, Brunch M, Ceci SJ, Shuman DV. Disclosure of child sexual abuse: What the research tell us about the ways that children tell. *Psychology, Public Policy and Law*, 2005; 11 (1), 194-226.
 - 32.Donalek JG. First incest disclosure. *Issues in Mental Health Nursing*, 2001; 22, 573-591.
 - 33.Goodman-Brown T, Edelstein RS, Goodman G, Jones DPH. Why children tell: A model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 2003; 27(5), 525-540.
 - 34.Lamb S, Edgar-Smith S. Aspects of disclosure. Mediators of outcome of childhood sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 1994; 9 (7), 307-326.
 - 35.Drum RD, Pittman S, Perry S. Social work interventions in refugee camps. *Journal of Social Service Research*, 2004; 30(2), 67-92.